

AAPO JUMPPANEN

Jotain uutta, jotain vanhaa

Monen suomalaisen silmissä maaseutu näyttyy edelleen pitkälti alkutuotannon määrittelemänä tilana. Maa- ja metsätaloudella nähdään olevan aivan perustellusti oma erityinen paikkansa maaseudun elinvoiman ylläpitäjänä. Monenlaisista kaupunkiviljelyvisioista huolimatta laajamittainen ruuan tuotanto näyttäisi Suomessa tapahtuvan pääosin maaseudulla myös tulevaisuudessa. Samoin metsäteollisuuden raaka-aine kasvaa pääosin asutuskeskusten ulkopuolella.

Maa- ja metsätalous tai laveammin alkutuotanto ei kuitenkaan enää ole maaseudun elinkeinoelämän ainoa kuva. Kokonaisuus on paljon rikkaampi ja vivahteikkaampi. Tämä laajan maaseutupolitiikan näkemys, jota maaseutututkimus suosii, ei ole aina ollut itsestäänselvyys. Tämän näkemyksen keskeinen puolestapuhuja oli joulukuussa 2015 edesmennyt maaseutupolitiikan professori Eero Uusitalo. Hän oivalsi jo 1980-luvulla, että maaseudun kehittämisessä tarvitaan eri hallinnonalojen kansalaisten ja yritysten välistä yhteistyötä. Uusitalon näkemyksen mukaan maaseudulla oli heikkouksien lisäksi myös vahvuuksia, joihin maaseudun asukkaiden tulisi tukeutua elinympäristönsä kehittämisessä. Nämä ajatukset ovat edelleen hyvin ajankohtaisia, sillä maaseudun asukkailta odotetaan nyt ja tulevaisuudessa yhä enenevässä määrin poikkisektoraalista yhteistyötä ja oma-aloitteisuutta esimerkiksi hyvinvointipalveluiden tuottamisessa. Uusitalon värikkästä elämäntyöstä maaseutupolitiikan edelläkävijänä tämän lehden sivulla kertovat hänen kollegansa ja ystävänsä professorit Pertti Rannikko ja Hannu Katajamäki.

Yksi esimerkki maaseudun elinkeinoelämän monipuolistumisesta on metsästys- ja riistatalous, jonka tematiikkaan tässä numerossa pureutuvat Katriina Soini, Jani Pellikka ja Juha Hiedanpää. He lähestyvät aihetta hirvenmetsästyksen kaupallistamiseen liittyvän moraalitaloudellisen problematiikan kautta. Metsästysmatkailu herättää maaseudun paikallisyhteisöissä kahdenlaisia reaktioita. Yhtäältä sen nähdään lisäävän kulttuurista vuorovaikutusta ja oppimista sekä tarjoavan lisätulomahdollisuuksia. Toisaalta siinä nähdään myös uhkakuvia, kun paikallisyhteisön ulkopuoliset metsästäjät saapuvat hyödyntämään riistavaroja. Metsästysmatkailun kehittämisessä onkin kirjoittajien mukaan tärkeitä oppia tunnistamaan, miten se voisi palvella paikallisten metsästäjäyhteisöjen etuja.

Maaseudun paikallisyhteisöjen roolin korostaminen näkyy myös lähiruokakeskustelussa. Paikallisten elintarvikkejärjestelmien nähdään tarjoavan tuottajille kestävämmän ja oikeudenmukaisemman kanavan vallitsevaan keskittyneeseen järjestelmään verrattuna. Lähiruuan kehittämiseen liittyy kuitenkin monia haasteita, ja sen rooli elintarvikemarkkinoilla on jäänyt jokseenkin marginaaliseksi. Katja Hyvönen tarkastelee artikkelissaan näitä haasteita polkuriippuvuuden näkökulmasta. Hyvösen mielestä elintarvikemarkkinat toimivat vahvasti keskitetyn järjestelmän ehdoilla, ja hajautettuun malliin perustuva lähiruoka näyttyy tällöin pikemminkin ongelmallisena kuin hyödyllisenä vaihtoehtona.

Vaikka maaseudun elinkeinoelämän ja elinvoimaisuuden kehittämisen kokonaiskuva on laajentunut merkittävästi viime vuosikymmeninä, tällä hetkellä vallalla oleva biotalousbuumi on nostanut uudelleen vahvasti esille maaseudun raaka-ainevarojen hyödyntämisen merkityksen. Olli Lehtonen ja Lasse Okkonen käsittelevät metsäbiotalouden temaattikkaa artikkelissaan Biotalouskehityksen paikallistaloudellinen merkitys resurssiperiferiassa – esimerkkinä Pielisen Karjala. Lehtosen ja Okkosen mukaan metsävaroihin pohjautuvilla biotalousinvestoinneilla on esimerkiksi uusien työpaikkojen ja verotulojen muodossa merkittävää potentiaalia syrjäisen maaseudun paikallistalouden vahvistajina sekä alueellisen eriytymisen hidastajina.

Myös perinteisistä tuotantoeläimistä on löydettävissä potentiaalia maaseudun elinkeinotoiminnan uudistamiseen. Tämä ilmenee Taina Liljan alkuperäisten suomalaisten maatiaiskarjareitujen eli itä-, pohjois- ja länsisuomenkarjan erityistukea käsittelevästä katsauksesta. Liljan mukaan maatiaistuotteet kuten maito ja liha sekä niistä saatavat jalosteet kiinnostavat kuluttajia. Niin ikään matkailu-, hyvinvointi- ja hoivapalveluiden tuottamisessa alkuperäisrodut tarjoavat uusia mahdollisuuksia.

Tämän lehden kirjoituksia tarkasteltaessa voidaan havaita, että maaseudulla elämisen ja sen kehittämisen vahvoina pohjavireinä ovat edelleen myös luonnonvarat sekä niihin pohjautuvat uudet elinkeinolliset avaukset, jotka kehittyvät esimerkiksi matkailu- ja hyvinvointipalveluiden suuntaan. Historiallisesta perspektiivistä kuva on hieman toisenlainen. Esimerkiksi riistatalous ei ole varsinaisesti uutta elinkeinotoimintaa, onhan turkiseläinten pyytäminen ollut taloudellisin perustein, kun esi-isät vaelsivat jääkauden päättymisen jälkeen metsäpeurojen perässä Suomeen. Myös lähiruuan tuottaminen oli ihmisille arkipäivää vuosisatojen ajan. Kotitarveljely ja oman karjan pitäminen oli paras tae ruuan riittävydestä. Nykyinen keskitetty elintarvikkeiden tuotanto-, jalostus- ja jakelujärjestelmä alkoi muodostua vasta 1960-luvun loppupuolella. Myös metsäbiotaloutta on tavalla tai toisella harjoitettu jokseenkin niin kauan kuin asutusta on maassamme ollut. Puusta on tehty rakennuksia ja veneitä, ja sitä polttamalla on tuotettu lämpöenergiaa ja valoa. Ennen teollistumisen aikaa elettiin pitkälti biotalousyhteiskunnassa.

Ihmisen muisti on lyhyt. Suurin osa meistä ei ehdi kiinnittää huomiota arkipäivän ilmiöiden historiallisten taustojen tarkasteluun, eikä se liene aine edes tarpeen. Jokainen sukupolvi ja aikakausi määrittävät maaseudun vahvuudet uudella tavalla ja muovaavat niistä omiin tarpeisiinsa ja yhteiskunnalliseen kysyntään soveltuvia elinkeinoja. Esimerkiksi riistatalouden ja lähiruuan voidaan nähdä vastaavan urbanisoituneiden kuluttajien haluun kokea jotakin aitoa ja alkuperäistä. Metsäbiotalouden investoinneissa on puolestaan nähty uusi alku Suomen talouselämälle. Maaseudulla on siis edelleen vahvuustekijöitä ja mahdollisuuksia. Ne odottavat löytäjänsä.